

Trăng Lu

Lê Vĩnh Hòa

Nội xóm, từ quán chú Xôi tới nhà bác năm Cà-Cuồng, coi kỹ không có chỗ nào làm rạp hát điệu cho bằng cái sân đình này. Nè, " hậu trường " là ruột của bàn thờ ông Thần Nông bằng xi-măng, rộng rãi. Đào kếp chun vô đó bôi lọ nghe, thoa bao nhang ẩm cúng thấu trời. Còn hể chun ra là dựng ngay cái nền gạch cao: sân khấu đó. Phía trước là sân đất rộng mênh mông, chứa năm trăm khán giả còn không chật. Muốn ngồi thượng hạng thì cứ leo tuốt lên cây gừa ngồi, chớ có ai cản đâu (trừ ông từ ưa ra nạt bắt tử). Bồi vậy cho nên, tối tối - những tối có trăng - tiếng trống ếch tung tung của thằng Hai Méo vang lên, xen lẫn với tiếng thùng thiếc bễ xềng xềng của thằng Cảo con chú Xôi làm nộn nao ruột gan lũ trẻ trong xóm. Tụi nó hồi hã lùa cơm, cột trâu, tắm? cái gì nhằm lúc đó cũng phải làm gấp để kịp tụ hội tại rạp hát đúng giờ trước khi trăng tỏ.

Đào kếp tiếng tăm ở ấp Trà-Lọt không sót một mặt nào. Về đào, phải kể trước hết là con Nga, tay chơn dịu nhũ, chuyên đóng vai bi ai; con Ái giọng eo éo, ưa giành làm cô Lan trong Hoa Rơi Cửa Phật; con Nhân tướng tá phục phịch thích làm tướng, con Nghĩa hò "số dách", thường đóng vai thôn nữ trong Tình Yêu Thôn Dã; con Mai xuất sắc trong lớp Nguyệt-Thu-Nga. Nói qua kếp thì có thằng Ut Trà-Lọt với sáu câu vọng cổ mùi rệu thấu xương. Trà-Lọt là tên anh em trong gánh đặt cho nó đó. Ut Trà-Lọt mà gặp Sáu Nhỏ đờn ghi-ta thì phải biết! Nó lim dim hai con mắt, rướn gân cổ nói lối, qua nhịp song lan, bỏ xuống chữ hò, người mộ điệu nghe qua thiếu điều muốn rụng rún. Ngoài ra còn phải kể thằng Tương tí hí mắt lơo, cái mặt xỏ lá, đóng vai nịnh không chê. Rồi tới Tám Rõ, cái thằng mặt xấu xí vậy đa chớ nó có giọng cười be he không dễ gì kiếm, nên chuyên môn thủ vai công tử bột. Thằng Sáu Địa mập ú mập ú không biết ca, biết hát, đánh gươm đánh kiếm gì ráo, chỉ có môn làm vua đập bàn la ải ải và vân vân?

Trăng sáng hực hỡ ngoài trời. Trăng sáng tràn lan nơi sân khấu. Đào kếp bấy nhiêu mà khán giả cũng chỉ bấy nhiêu. Vài mươi đũa chộn rộn ồn ào lảng xãng chờ đợi. Cộp ! Cộp ! Cộp ! Hai cái chẵn tám dờ hầy " trịnh trọng " vệt qua hai phía. Rồi thì một thằng cha Kinh-Kha từ dưới bàn thờ Thần Nông lót tót chun ra, mình bận áo sơ-mi măng-sét đen, quần vải hột dền cột túm ống. Nó đi tới đi lui, nói nghinh ngang phách lối một hồi cho đã, rồi hờ ơ thằng cha Tần-Thỉ-Hoàng mắc lo vuốt râu cười ha hả, liền nhảy a lại, rút con dao cây bôi lọ nghe ra ẹt cổ bạo chúa! Nhưng rùi thay, con dao trợt ra ngoài, tráng sĩ chơi với, liền bị một tên quân hầu cận bận quần xà lỏn đứng kề bên vớt cho một đao ngang cuống họng. Ut Trà-Lọt - tức Kinh-Kha đó đa - té quị xuống rồi chờn vờn đứng dậy, con mắt chớp lạch, hai tay uỳnh uỳnh tới trước, rướn cổ lên quát trọn sáu câu ngon lành, xong xuôi mới yên bụng, từ từ ngã xuống gạch, chết giả. Khán giả vỗ tay rốp rốp, la lên: "*Cup đa! Cup đa Trà-Lọt!*".

Đêm đó trăng gần xế, tuồng mới vãng. Đào kếp trở hết tài, mồ hôi ra ướt áo. Vậy mà vừa hạ màn là tụi nó chạy ùa lại chỗ cây gừa, bu quanh anh Hai Hảo hỏi tít tít:

- Anh Hai coi được không anh Hai ?
- Mùi hồng ?
- Ờ ! Mà tại con Mai nó chết bộ quá, chớ không thì còn ác nữa đa anh.
- Đồ thừa hoai. Bộ người ta vậy mà chết nỗi gì ?
- Hồng chết hả ? Mày phải biết khi người ta đóng tuồng này hể khi hát tới khúc " Anh ôi !? " thì phải rề lại gần thằng tướng Nhựt-Thanh-Thiên nắm tay nó. Cái này mày đứng chết trân như trời trồng mà còn cãi nữa !
- Đùng làm tàng. Giỏi sao hồi nãy hồng lên đóng đi. Ai mà làm kỳ như vậy cho được?
- Thôi thôi ! Giữ trật tự đi.

Tụi nó đương tức nhưng cũng ráng bấm bụng nín thinh, nghe lời anh Hai Hảo. Từ ngày mở gánh tới giờ, đây là lần thứ nhứt mà " bồn ban " tụi nó hân hạnh được một quý khách là người lớn tới dự cho nên tụi nó vồn vã cũng phải. Chớ mọi lần người lớn có ai thèm léo tới coi tụi nó làm cái thứ gì. Nghe đánh trống điếc tai có khi họ còn lại nạt um sùm, báo hại cuốn màn chạy không kịp.

Anh Hai Hảo là anh ruột con Nga, tuổi nhỏ mà đi đây đi đó nhiều, tánh tình lại hiền lành, anh ở đời điệu như vậy hèn chi trong xóm ai nấy cũng đều thương hết cũng phải. Chờ cho tụi nó dứt ồn ào, anh Hảo mới ngồi xuống đất, bảo tụi nó ngồi vòng quanh. Anh bắt đầu nói. Tụi nó im khe.

- Mấy em đóng tuồng khá lắm. Giọng ca trong trẻo, đóng có thần, điệu bộ tự nhiên, dạn dĩ. Nhỏ mà như vậy, lớn có tương lai lắm. Nhưng chỉ tiếc có một điều là các em không biết chọn lọc tuồng. Hát nhằm nhí có hại lắm. Tích xưa, tuồng hát máy cũng có cái dở, cái hay. Mình còn nhỏ mặc dầu chớ cũng biết cái phải cái quấy, ghét chuyện đời rách giặc già, thích chuyện no ấm thái bình, biết thương bà con làng xóm, thương nước, thương người trung. Bày đặt hát làm chi cái chuyện giành vợ giết chồng đánh chém đổ máu đổ mỡ, có ai mà khen đâu. Vậy mà còn ôm bụng than van " *Em ơi ! Cái quã tim anh ngày nay nó đã nát người như một hũ tương hồ? hồ? hồ?tau!* ". Rệu quá.

Tụi nó cười ha hả. Coi bộ thảm ý. Anh Hai Hảo tiếp :

- Hồi nãy có em nào nói em Mai đóng chết bộ đó. Nói vậy cũng trúng mà cũng trật. Vậy chớ sống làm sao được. Còn con nít mà biểu nắm tay kêu anh ơi anh hỡi thì sống làm sao cho nổi mà sống nè! Trong đồng bái thiếu gì chuyện hay. Cô bác mình còn biết thiếu gì tuồng tích có ý nghĩa. Trong làng xóm còn biết bao điệu hò, điệu múa theo kiểu chèo ghe, đập lúa cất cỗ cho trâu ăn. Mình vừa làm vừa tập, tối đem ra hát múa lại, có phải vui không ? Anh nói vậy mà mấy em nghĩ coi có phải không ?
- Phải ! Mà anh Hai tiếp dẫn tụi tui với đi.
- Ủa ! Anh tiếp.

Tụi nó hoan nghinh một cái rần.

Nắng chiều thoi thóp trên cánh đồng chỉ còn trơ gốc rạ xác xơ. Vài con cò uể oải bay xập xệ bên kia rặng trâm bầu. Điệu hiu quá! Sau một lúc lâu im lặng, con Nghĩa vuốt tóc con Nga, nói như khóc :

- Mày đi, tụi tao buồn quá. Mất đào chánh chắc rã gánh rồi.

Con Nga khẽ lắc đầu. Oanh đứng bên, thơ ngây hỏi :

- Ở Sài-gòn chắc vui lắm chị há! Có sung sướng cũng đừng quên tụi tui ngheo. Đừng quên gánh hát Trà-Lọt tụi mình ngheo!

Con Nga ứa nước mắt, không biết phải trả lời sao. Thằng Tám Rõ thạo đời, xen vô giảng giải :

- Con Oanh mày không biết cái gì ráo. Con Nga nó đi ở đợ giữ em cho bà chủ chớ làm vua làm chúa gì mà sướng mà vui. Tao hiểu nhiều mà! Sài-gòn vui là vui với kẻ có nhiều tiền kìa, chớ còn mình bỏ nhà cửa, ra đi ở đợ ở đàn, kiếm miếng cơm thừa canh cặn mà vui cái nổi gì, Oanh?

Tủi thân, con Nga bụm mặt, khóc òa. Tụi nó lặng thinh. Thằng Nhẹ ngó mông. Nó nhớ tới hồi mùa ròi, làng xóm còn khá giả, gánh hát tụi nó cũng nhằm lúc hưng thời. Từ khi sửa đổi tuồng tích, có người tập luyện, gánh hát thiếu nhi Trà-Lọt nổi danh như sét. Người lớn trong xóm hết coi thường tụi nó. Ai cũng trông cho mau có con trắng để được coi tụi nó hát, múa, hò lơ. Người ta khen, chê, sửa chỗ này, thêm chỗ nọ cho tụi nó. Chú Xồi có khi còn dám cho mượn hai cái đèn khí đá treo hai bên nữa. Hôm cúng kỳ yên, ông từ kêu chúng nó lại diễn tuồng "Bạch-Phù-Dung loạn trào" cho mấy ông già coi chơi. Vậy mà có thiếu gì người rơi nước mắt, móc tiền ra cho Bạch-Phù-Dung, lấy không muốn kịp. Tiền đó tính để mua màn.

Vậy mà mùa nay? Nó thờ dài. Bỗng có tiếng đờn nào đó ngập ngừng nói lên:

- Đêm nay có trăng, tụi mình hát một đêm cuối đờn chị Nga lên đờn. Đồng ý không anh em?
- Đồng ý!? Chị Nga cũng hát nữa nghe. Hát một đêm với tụi tui đi.

Buồn quá làm sao mà hát cho nổi. Nga im lặng giây lâu. Nhưng không biết nghĩ sao lại khe khẽ gật đầu.

Đêm nay trăng lên quá ngọn tre. Sân đình im tiếng trống. Đàn trẻ ngồi khít bên nhau trên nền gạch trống trải bơ vơ, lặng lẽ. Mới đêm hôm qua, con Nga còn ca múa trên sân gạch này. Giờ thì còn đâu nữa. Vì hồi sớm mai, sau đêm hát cuối cùng, Nga đã lên xe theo bà chủ đi Sài-gòn rồi. Hồi sớm mai, đưa bạn lên xe, tụi nó thấy con Nga bỗng cháu bà chủ ngồi sát phía trong, day mặt dòm chỗ khác. Khi xe chạy, nó úp tay vô mặt, không dám dòm lên; hai vai nó run run. Bộ nó sợ dòm lên thấy bạn bè rồi tủi thân. Xe chạy mất rồi ! Chắc con Nga khóc nhiều. Tội nghiệp nó biết chừng nào.

Thằng Tương ngồi ngó trần trần lên sân vắng. Nó nhớ quá ! Nó còn như thấy hình ảnh đêm qua. Đêm qua con Nga thủ vai Đào-Tam-Xuân tuyệt diệu. Gọn gàng trong cái áo hồng thắt lưng xanh, đầu bịt miếng vải đen, con Nga rút gươm truyền lạnh lạnh :

- *Tam quân! Đã đến tận kinh thành Tống thất. Lệnh truyền chúng tướng đình binh. Cả tiếng kêu bớ Triệu-Hoàng huynh? Khá thượng thành đối nại với Đào-Tam-Xuân cho mau bớ Triệu-Hoàng huynh!* (1).

Giữa tiếng kèn lá cây áo nã, giọng của Đào-Tam-Xuân run lên, đầy uất hận :

- *Hay cho Hoàng huynh! Giỏi cho Hoàng huynh! Tôi hỏi chứ Nhữ-Nam-Vương hà tội? Mà Hoàng huynh nhần sát chi. Chồng tôi có tội tình gì? Sao vô cớ võ tròng hạ sát là hạ sát làm sao chứ?? Chồng tôi có tội tình gì mà giết ? Có phải là tội hết lòng thờ nước, tội hết sức cứu dân, tội liều mình dẹp giặc Khế-Đơn, tội vì nước trừ quân gian nịnh, tội làm tôi trung tín, tội làm đứng công thần, tội muốn nhứt thống giang san, tội khôn phò xã tắc. Hay tội gì? Xin Hoàng huynh hãy nói đi, bằng không tôi sẽ đập thành như bình địa?*

Thấy vẻ mặt căm hờn đau khổ của con Nga, nhớ tới anh Hai Hào ngày nay không còn nữa thảng Tươg bỗng sợ quá. Nó đương đóng vai Triệu-Khuôn-Dẫn, nhưng nó tưởng chừng như chính nó thiệt tình đã làm cho gia đình con Nga khổ. Nó run rẩy, bệu bạo :

- *Tội nghiệp cho Trẫm lắm, Vương phi ôi ! Xin Vương phi chớ dùng nhiều lời gắt gao mà tội nghiệp cho Trẫm lắm Vương phi à!*

Bỗng con Nga bật khóc. Khóc thiệt tình. Nó nức nở nghẹn ngào nói qua dòng nước mắt:

- *Bây giờ Hoàng huynh mới biết tội nghiệp! Hoàng huynh ơi! Sao Hoàng huynh chẳng nhớ thuở bên cầu hộ giá? Chẳng nhớ hồi cứu chúa xả thân, chẳng nhớ khi lưu lạc phong trần, chẳng nhớ lúc giang hồ lao lực. Nhờ ai??*

Nước mắt lăn từng giọt, từng giọt, từng giọt trên má, xuống môi, xuống cằm và nhỏ trên áo hồng của Đào-Tam-Xuân. Có những tiếng khóc thút thít ở phía dưới sân khấu. Bao nhiêu người đã chia sẻ nỗi đau khổ của nó, bác Năm lấy vạt áo chặm nước mắt, nói :

- *Tội nghiệp con nhỏ quá !*

.....

Lũ trẻ quay nhìn nhau. Trăng xế ngang đầu. Sương đêm bay trắng đất trôi một màu tang tóc. Đêm nay, đêm mai, cho mãi tới đêm nào, hình ảnh Đào-Tam-Xuân đã không còn nữa trên sân khấu quen thuộc thân yêu này.

Đêm nay, trăng lu.

Hàng dương cao rên rỉ thì thầm.

Có đàn trẻ lặng nhìn nhau, thần thờ, rướm lệ.

Lê Vĩnh Hòa

XII, 56

- (1) Những câu hát trích trong bài này rút trong tuồng Trăm Trịn-Ân vì không rõ tên soạn giả nên không ghi ra đây.
Xin cáo lỗi